

כתבו שהוא דר בעליה, אמנם אינו נחשב כ'נהנה' שהרי יש לו היכן לגור, אבל הרי הוא מחסרו בשחרוריתא דאשייתא?

וצריך לומר שאכן חסרון מועט זה – חייב לשלם לו ולא חשו להזכיר זאת, אלא שאילו היה 'נהנה' היה חייב לשלם לו הכל [כדברי התוס' בב"ק (כ):] שכשיש חסרון מועט מגלגלין עליו את הכל, שכן נהנה, והרי זה בכלל 'זה נהנה וזה חסר'. אכן הרמ"ה חולק על כך, ולדבריו עדיין השאלה עומדת במקומה. וע' להלן] (עפ"י נחלת דוד ב"ק כ. וכן צידד בשער המלך הל' גזילה ג, ט).

עוד יש לומר שכוונת ר' יהודה שבונה עליה ובית ומשתמש בבית בשאר תשמישים שאין בהם שחרוריתא (חכמת מנוח. וכי"ב כתב הרי"ז בקונטרס הראיות, שעיקר תשמישו בעליה ואינו מפסיד את הבית כל כך).

עוד י"ל שפטרורוהו מלשלם חסרון מועט זה מפני שבעל הבית משועבד לעליה, אלא שסובר ר' יהודה שאם בעל העליה נהנה בישיבתו בבית אין לפטרו מצד סברא זו, ולכן מצריך שיבנה גם את העליה (כן צידד בשעה"מ שם עפ"י דמוה"ר ש' יונה. [יתכן שלכך הוצרך רש"י במשנה לטעם דמחוי כרבית. והתוס' עמדו על כך הלא בלא"ה אסור משום זה נהנה וזה חסר – אך מדברי ר' יהודה גופא מוכח שמשום זה לבר היה מותר אע"פ שמחסרו שחרוריתא דאשייתא]. והרשב"א בב"ק (כ. ומובא בר"ן ונמו"י כאן) הוכיח מכח קושיא זו, שכאשר אינו 'נהנה', הגם שהשני 'חסר' – פטור מלשלם. ומדבריו אלו מוכח שאין לחייבו מדין 'מזיק' על שחרוריתא דאשייתא. וכן כיוון לדבר בקצות החשן (שסג, ד). ונימק שאינו אלא כזורק מטבע לים שאע"פ שצריך לשלם לבר-אמודאי להעלותו אינו חייב מטעם 'מזיק', ואף כאן הלא ניתן להסיר אותה שחרורית. אמנם בספר נחלת דוד (שם) תמה מאד על סברא זו. אך מדברי הרשב"א (שם וכאן) נראה כן, שאין לחייבו מטעם 'מזיק' כאמור.

עוד העירו על פירש"י (המהרש"א והנח"ד), מדוע לא יתחייב מטעם 'נהנה' שהרי בכך שדר למטה, קירות עלייתו נשארים בלבנוניתם. ושמא י"ל שלעולם נוה לו לאדם לדור בתוך שלו, על אף השחרורית הנגרמת. לכן לא חשיב 'נהנה' בכך שלא דר בשלו. גם י"ל שכנגד חסרון זה הלא יש לו טירחה מרובה בבניית הבית עם העלייה והמעבר הנוסף לו מהבית לעלייה, ואין זה נהנה (וע"ע ביפה עינים).

'תחתון הבא לשנות... אין שומעין לו'. דוקא כשבא לשנות ממנהג העיר, כגון שנהגו לסכך בשקמים והוא בא לסכך בארזים, אבל נהגו בזה ובוזה – יכול לשנות (רא"ש בשם הראב"ד. וכן הביא מהתוספתא). ויש חולקים (וע' במאירי).

'רבי נתן אומר: תחתון נוטל שני חלקים והעליון שלישי'. אין הכוונה שיש לבעל העליה חלק בגוף הקרקע, אלא כיון שיש לו זכות לבניית עליה הרי הקרקע משועבדת לו לענין זה, הלכך יש לו בהנאת זרועיה שלישי, אבל לא יוכל בעל העליה ליקח שלישי מן הקרקע לבנותו לעצמו עד רום רקיע – שיכול התחתון לעכב בעדו.

תדע, מזה שאמר ר' יהודה שאם בונה את הבית ודר בו, צריך להעלות שכר לבעל הבית, ומשמע שכר מלא ואינו פוחת שלישי – הרי שאין לו חלק בגוף הקרקע אלא שעבודא בעלמא לבנות משמי קורה ולמעלה (שו"ת מהרי"ט חו"מ סח).

דף קיח

'הגיעוך – אין שומעין לו'. שיטת התוס' שאילו היה מפקירן בהפקר גמור – פטור על נזקי האבנים

שהרי הנפילה עצמה באונס היתה ואינו חייב על נזקיה, ועתה הוא מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס. אך הואיל ולאמיתו של דבר אינו מפקירן אלא אומר כן רק כדי לדחות את חברו שלא ידחקנו לפנות – לכן לא יצאו האבנים מרשותו ומוטל עליו לפנותם. [ורק אם חברו פינם (יש אומרים: בפניו) – זכה בהם, כיון ששתק ולא מיחה, ודאי בדוקא אמר].

ואולם בתוס' הרא"ש כתב שאפילו הפקירן באמת חייב, שלא פטרו את המפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס אלא כאשר הנזק ארע לאחר הנפילה, אבל כאן שנפלו האבנים על שדה חברו וכבר הוזקה השדה, אמנם אין לחייבו על נזקי הנפילה שהיתה באונס, מכל מקום כיון שבידו לתקן את השדה ולפנות את האבנים – חייב לפנותן ולא נפטר ע"י הפקר (ע' חזו"א ב"ב ד,ו יד, טז).

ישמואל אמר: בארבעה. רב אמר ברובה, אבל בארבעה אדם זורע...' כך צריך לומר (ולא 'בארבע'), וכדלעיל קטז: כי שיעור זה בטפחים ולא באמות, כמבואר בראשונים ובפוסקים. [ומצינו ד' טפחים מקום חשוב – לענין רשויות שבת וסוכה ושאר הלכות].

'נתנו לו זמן. וכמה זמן בית דין? אמר ר' יוחנן ל' יום.' כתב הריטב"א (בתשובה. מובאת בב"י וברמ"א חו"מ תסז): דוקא כשאין הענין דחוף וניתן להמתנה, ואין הלה יכול להתפנות בהרוחה לקוצצו קודם לכן, אבל אם הוא מט ליפול ועלול להזיק לאחרים – כופים אותו לסלק מיד. וע"ע בפרוש רבנו יהונתן ושיטמ"ק; תרומת הדרשן שכה.

ועוד כתבו הראשונים עפ"י התוספתא, שאם הכותל לא נבנה כדרכו הראויה לו – חייב לשלם גם ללא נתינת זמן (ומובא בפוסקים שם).

'שעמא דפנינהו, הא לא פנינהו לא.' הנמוקי-יוסף הביא בשם 'כל המפרשים' שדוקא אם פינם לפניו, שמכך ששתק ולא מיחה – באמת אמר לו, ולא כדי לדחותו מעליו. וכן פסק הש"ך (קסו). ואולם הב"ח והסמ"ע (שם) כתבו שאפילו פינן שלא בפניו.

וכן נחלקו ראשונים האם גם בפועל אומרים כן (ערמ"ך ור"ן), או שמא כיון שדרך הפועל ליטול שכרו מיד, כשאמר לו ודאי סמך דעתו שיטלנו בשכרו, וקנאם הפועל מיד (ע' בנמו"י). וכן פסק בשלחן ערוך (שלו, ב) שבפועל אפילו לא פינה, שוב אין שומעין לבעל הבית לחזור. ואולם, כתב שם (עפ"י הרמ"ה, הובא בטור) שצריך הפועל לעשות קנין כלשהו, כגון משיכה או הגבהה או שהדבר ברשותו, אבל בלאו הכי – לא קנה.

ואילו בספר אור שמח (מכירה ז) כתב שמכאן סמך לשיטת הרמב"ם שניתן לקנות על ידי 'מלוה' [שלא כבקידושי אשה קדושין ו:]- כי פשטות הדברים משמע שנקנה לו לפועל ללא שום מעשה קנין, ועל כרחך שקנה בחובו, שהמעביד חייב לו שכירותו. [ועוד עדיף על קנין כסף שבטלוהו חכמים במטלטלין, ואילו כאן הוא תקף – או משום שהוא מילתא דלא שכיחא, ולא גזרו חכמים (כעין שאמרו לעיל בפ"ד), או כדי שלא יעבור על בל תלין, הניחו חכמים על דין תורה. ע"ש]. – הרי שחוב מועיל להוות מעשה קנין (וע"ע בחדושי ר' שמואל קדושין מז: בענין זה).

'כאן בשלו כאן בשל הפקר... כאן בהגבהה כאן בהבטה...' ואעפ"י שבהרהורו בשל חברו אין שומעים לו, שונה שם שאין יכול לומר לו 'זכה בו אתה' הלכך על כרחו שכרו עליו, מה שאין כן בהפקר. כן פרש"י. [לכאורה היה נראה שמדובר שאותו דבר שבא ליתן לו בשכרו – שזה כדמי שכיר יום, שהרי נתחייב לו שכר פעולה.

ואולם יתכן לומר (כסברת תורת חיים) שבהפקר לא סמכה דעתו של פועל אלא על מה שעשה כי חושש שמא לא ירצה הלה לזכות במלאכה ויתנהו לו בשכרו, הלכך אפילו בפחות מדמי שכירות יכול לומר טול בשכרך, ורק בשל חברו דעת הפועלת סומכת מאחר ויודע שלא יוכל זה ליתנה לו].

והרשב"א פירש ששונה מלאכה בהפקר שלא נהנה בו כלל, לא הוא ולא אחר הלכך פטור, משא"כ בהראהו בשל חברו כיון שחברו נהנה לפיכך חייב כאילו נהנה הוא, וכעין דין 'ערב'. [ולדבריו נראה שאפילו אין הדבר שווה דמי שכירות – נותנהו לו. אך יתכן שתלוי הדבר בשיטות הראשונים בפ"ק דקדושין באומרת 'תן מנה ע"ג סלע' אם מקודשת מדין ערב].

'שומרי ספיחי שביעית... דתנא קמא סבר הבטה בהפקר קני ואי יהיבי ליה אגרא אין, ואי לא – לא'. ואם תאמר, כיצד זוכה בהם במחובר והלא התורה הפקירתם?

יש לומר שכמות כזו שרשאי ליטול, יכול גם לזכות בה במחובר. ואפשר שדוקא כאן, לפי שזמן העומר קבוע וזכייתו נעשית לצורך העומר, דרך תשמישו. ואולם זכיה במחובר כדי שישתמר עבורו ליטלו לאחר זמן – אפשר שאינה מועילה, שאין זכייתו נועדה אלא לעכב זכיית אחרים והרי זה דין סחורה. ואם תאמר כיצד יזכה לעצמו והלא גזרו על הספיחין? ויש לומר שאין הספיחין מכלל איסורי הנאה אלא שאסרו אכילתם ושאר שימושים אבל כאן יכול לזכות לצורך תשמיש התר – לצורך העומר (חזו"א שביעית יג, טז. וע"ע במש"כ שם י, ה).

ולכאורה קשה כיצד משמרים והלא הוא איסור דאורייתא? אמנם אין איסור שימור אלא לבעלים, אבל אדם זר שאינו קונה את הפירות אלא שמונע אחרים מליכנס – גרמא בעלמא הוא, וכל שכן כאן שאין שומרין לעצמם אלא להקדש – אין כאן איסור שימור [וממילא אין כאן איסור 'משומר' – שלדעת ר"ת שדה שנשמרו פירותיה, אסורין] (עפ"י חזו"א שביעית י, ה עפ"י הראשונים. וע' בתורא"ש).

'אמר רבא: לא, דכולי עלמא הבטה בהפקר קני'. ואם תאמר, כיצד יתרץ רבא את הסתירה דלעיל, הלא לשיטתו הבטה קונה כהגבהה?

ויש לומר כיון שהטעם שבהגבהה צריך לשלם שכרו הוא מפני שקנה בתורת שליחות, אם כן הבטה שאין בה מעשה [לשיטת רש"י] כאן שמספיקה השגחה ושמירה, והרי השומר אינו כעושה מעשה, כדברי שמואל לעיל צב] – אין מועיל בה שליחות [וכדברי הרא"ש בנדרים לענין שמיעת הנדר, שאין שייך במידי דממילא דין שליחות], ולכן לא קנהו המעביד, ויכול לתת את מלאכתו בשכרו (קצות החשן שלו, א בשם בנו).

ולשיטת התוס' בריש מסכתין שהבטה בהפקר לבדה אינה מועילה אלא צריך עמה מעשה כל דהו – בלאו הכי ניחא, שהברייתא דקתני 'שומעין לו' מדברת בהבטה לבדה ללא מעשה. וכן כתבו בשער המלך (נדרים ב, יט) ובמשמרות כהונה.

'חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה'. ואם תאמר, מדוע אין חוששים כן בכל תרומת השקלים של היחידים? יש לומר מפני שיד כולן שוה, אבל אלו ארבעה זווים יתרים הם ושל היחיד – חוששים (עפ"י ראב"ד).

(ע"ב) 'מדברין – לדברינו, אין באין משל צבור'. פרש"י: כיון שאנו סוברים שתקנו חכמים לתת לשומרי הספיחין ארבעה זווין מן התרומה וזה מוחל עליהם, נמצאו לו בתרומת הלשכה ד' זווין שאין לציבור חלק בהם.

וקשה הרי כשמוחל על המגיע לו לכאורה הכל של הציבור ומדוע נחשבים מעות שלו? על כרחך צריך לפרש שהכספים אינם של הציבור אלא של הקדש, וכשמוחל – מחל להקדש, נמצא שמעות אלו באו בנדבה משל היחיד להקדש, ואינו כסף הבא מן הציבור (אילת השחר).

כאן בשכירות כאן בקבלנות. כיון שכולם קבלו את המלאכה באחריות משותפת, על כולם להשגיח ולפקח שהאבן קבועה יפה במקומה. ואף על פי שהאדריכל שהניחה פשע בהנחתו זו, גם השאר כפושעים הם כי היה להם לפקח ולא פקחו. וכיון שגם עליהם לפקח כולם קבלו את אחריות הנזק כאחד (עפ"י ר' יהונתן מלונגיל; ערוך השלחן שפד, ד). ומדובר כשנפלה לאחר זמן, אבל נפלה תוך כדי שהוא מתעסק בה – האחרון לבדו חייב (מאירי, וכ"מ מרש"י).

ולדעת הראב"ד (ע' בשיטמ"ק ובמאירי) מדובר באבן כבדה שכולם באים לסייע בהעלאתה על הדימוס, הלכך כולם אחראים לנזקה. ודוקא בקבלנות אבל כשכל אחד נשכר למלאכתו המסוימת, גם אם באים לעזור בחנם, אינם אחראים על נזקי נפילתה אלא הוא לבדו.

דף קיט

אילן היוצא מן הגזע ומן השרשין חייב בערלה דברי רבי מאיר. כן גרסת רש"י תוס' ותורי"ד. ואילו הרמב"ן הראב"ד והר"ן גורסים 'פטור'. וכן לעיל 'מן הגזע ומן השרשין הרי אלו של בעל האילן, דברי רבי מאיר' – שאעפ"י שאוירם יונק מהקרקע, שדי נופו בתר עיקרו והרי עיקרו יונק מהאילן הגדול [ושרשי האילן בכלל האילן להשתייך לבעל האילן. ראב"ד].

מגיע לנופו ואין מגיע לעיקר, מגיע לעיקרו ואין מגיע לנופו, מאי תיקו. הרמב"ם (שכנים ד, ט) פסק שהעליון לא יטול ואם נטל – אין מוציאין מידו.

ובאור דבריו שמספק זכאי התחתון – יש לפרש שסובר שלדעת ר' שמעון מעיקר הדין שייך הכל לתחתון כרבי יהודה, אלא שהתחתון מוחל לעליון עד מקום שידו מגעת (כבאור הרמב"ן ודלא כרש"י), שירא שמא יקניטנו ויטול הלה את עפרו. [ולכן אמרו שלא יאנס עצמו – שאינו מקנה לו אלא מקום שמגיע אליו בקלות. ואילו לפירש"י הקשה הרמב"ן, מדוע לא יאנס הלא כיון שיכול להגיע אליו ואין צריך לרדת לרשות התחתון כדי לקטוף, מדוע מוחל לו? (יש ליישב לפי פירוש הרמב"ם במשנה 'שלא יאנס' – שלא יסתכן). עוד הקשה: מדוע נסתפקו במגיע לנופו ולא לעיקרו, הלא סוף כל סוף יכול ליתלו? (יש מתרצים שמתבייש לעשות כן, וכן לאנס עצמו יותר מהרגיל. עפ"י ב"י ותו"ח)] – הלכך במקום ספק משאירים את התחתון על זכותו הודאית. כך שיטת הרמב"ם.

(אכן המאירי נקט כפרש"י שהעליון מפקירו לתחתון. וכתב שבספק אין אחד מהם נוטל [שלא כלשון הרמב"ם שדיבר רק על העליון שלא יטול]. וכנראה סובר שכיון שנקבע הדין כן מתקנת חכמים, ומסתבר שאפילו עומד וצווח שאינו מוחל, א"כ אין דנים זאת כספק מחילה הלכך נידון כספק ממון שאין אחד מהם מוחזק).

ואילו הראב"ד (בשיטמ"ק) כתב שבספק זה חולקים (ונקט כרש"י בטעמא דר"ש, שבעצם הכל של העליון). וכן כתב הטור (קסז). והש"ך (ב'תקפו כהן) באר שלשיטתו בספיקא דדינא (שעלה בגמרא ב'תיקו') – אין הולכין אחר החזקה, שבשביל החזקה לא ישתנה הדין [וכן שיטת הר"ן בעלמא, שבספק בדין אין מועילה חזקה] (ע' בשו"ת שרידי אש ח"ג פד)

נחלקו הדעות, באלו שאמרו 'אין שומעין לשנות', האם הדין כן גם כשמנהג המדינה לבנות כן, או שמא רק בשינוי מן המנהג אין שומעין לו. ויש מחלקים בין שינוי בעובי הכתלים שאינו יכול בכל אופן, לשאר שינויים (ערא"ש בשם הראב"ד; מאירי. ומשמע שהעליון שבא להקל רשאי אף בשינוי מן המנהג, ואין יכול התחתון למנוע קירוב נפילת העליה).

דף קיח

רפב. מי שנפל כותלו לתוך גינת חברו, ואמר לבעל הגינה: פנה את האבנים לעצמך – האם שומעים לוי? ואם נאות בעל הגינה, האם יכול בעל הכותל לחזור בו מדבריו?

נפל כותלו לגינת חברו ואמר לו: פנה אבניך. אמר לו: הגיעוך – אין שומעים לו (אם אין זה רוצה, אינו קונה לו דבר הפקר או מתנה) אלא חייב בעל הכותל לפנותו.
נתרצה בעל הגינה וכבר פינה את האבנים – זכה בהן ואין יכול הלה לחזור בו גם אם נותן הוצאות הפינוי. אבל כל עוד לא פינה, אמרו בגמרא שיכול בעל האבנים לחזור בו, ואעפ"י שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, כאן לא נתכוין הלה להקנותן אלא לדחות פינויו.
א. יש אומרים: דוקא כשפינה בפניו זכה (רמ"ך ר"ן נמו"י. וכ"כ הש"ך). וי"א אפילו שלא בפניו (ב"ח וסמ"ע).

ומיד שהתחיל לפנות שוב אין יכול הלה לחזור (הר' יהונתן).
ב. אם קיבל עליו בעל הגינה ובא לחזור בו – כתב הרמ"ך שאין יכול לחזור [אעפ"י שבכל האבנים חוזר], שהמחילה אינה צריכה קנין. 'וצריך עיון'.

רפג. א. השוכר את הפועל לעשות מלאכה בדבר של עצמו או של חברו או בשל הפקר – האם חייב לשלם לו במעות או יכול לומר לו: טול מה שעשית בשכרך?

ב. אם אמר לו כן וניאות, ועתה בא לחזור מדבריו – האם שומעים לוי?

א. השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש, ואמר לו: תן לי שכרי ואמר לו: טול מה שעשית בשכרך – אין שומעין לו, אלא חייב ליתן לו דמים דוקא.

אפילו אין לו מעות, יטרח וימכור חפציו או יחזר אחר מעות, ואין רשאי לשלם שכרו בשוה-כסף (ראשונים).

וכן הדין בהראהו בשל חברו – נותן לו שכרו משלם, בדמים.

דוקא כשאמר 'שכרך עלי', או אף כשלא אמר כן אבל אמר לו בתחילה 'עשה בשלי', אבל אם מתחילה אמר לו לעשות בשל אחר [ולא פירש 'שכרך עלי'], או כשאמר לו בפירוש 'שכרך על בעל הבית' – פטור משלם. ובעל הבית, אם עשאו שליח לשכור לו – חייב לשלם כל שכרו, ואם לאו חייב כדין 'היורד לשדה חברו ונטעה שלא ברשות' (תוס', רמב"ן ועוד). ואם שכרו בסתמא – הריהו כאומר 'שכרך עלי' (עפ"י רשב"א).

ואולם אם שכרו לעשות בדבר של הפקר ולא היתה שם הגבהה (כגון ששכרו להשיג או להשליך מעליה לארץ בדחייה. ערש"י) – שומעים לו ונטל הפועל מה שעשה בשכרו מפני שלא קנה בעה"ב את מלאכתו. וזהו רק לפי הדעות שהבטת בהפקר אינה קונה, אבל לדעה האומרת הבטת בהפקר קונה – זכה המעביד במלאכה וחייב לשלם לו כשאר פועלים (כן ריהטת הגמרא, כפרש"י. וע' קצוה"ח שלו).
להלכה, הבטת בהפקר אינה קונה (ערמב"ם נדרים ב, יט; חו"מ רעג, יא).

נראה לכאורה שאותו דבר שנוטל, שזה לדמי שכיר יום, והואיל ובעה"ב לא קנאו יכול לומר טול את שלך במה שעשית, אבל פחות מדמי שכירותו לאו כל כמיניה לומר טול מה שעשית, שהרי שכרו כפועל ונתחייב לו שכרו. אך מדברי הרשב"א משמע לכאורה שאין כאן חיוב שכירות מאחר ולא נהנה כלום, ושונה הראהו בשל חברו דחשיב כנהנה כיון שחברו נהנה על פיו. ושמא תלוי בשיטות הראשונים בדין 'ערב'. וצ"ע.

ב. אם נאות הפועל לקבל מה שעשה בשכרו, ועתה אומר לו בעל הבית הילך דמי שכרך ואני אטול את שלי – אין שומעין לו.

יש אומרים שבפועל אין חילוק אם פינה אם לאו אלא מיד כשקיבל עליו הרי זה כאילו פינהו לאלתר וגמר ומקנה, שכך דרכו להוליך התבן או הקש לביתו משקיבל עליו (רשב"א). ויש אומרים דוקא בשפינהו [או עשו קנין], שהרי הגמרא משהו פועל לכותל שנפל (כן דעת הרמ"ך הר"ן).

רפד. שומרי ספיחי שביעית לצורך מנחת העומר או שתי הלחם – האם נוטלין שכר מן ההקדש ומדוע?

לדברי חכמים, שומרי ספיחי שביעית לצורך מנחת הציבור, נוטלים שכרם מתרומת הלשכה. וכמה טעמים מבוארים בגמרא: או מפני שסוברים הבטה בהפקר קונה, הלכך השומרים קונים את ספיחי ההפקר, ונמצא שאינה קריבה משל ציבור. או גם אם ימסרו לציבור, חוששים שמא לא ימסרו יפה יפה, שנוה להם שיקרבו משלהם (רבא). או מטעם אחר: חוששים לבעלי זרועות שיקחו בחזקה לעצמם, הלכך נותנים שכר לשומרים ומוציאים קול שהם של הקדש (רבא לאיכא דאמרי').

רבי יוסי אומר: הרוצה – מתנדב לשמרו בחנם, שלדעתו אין לחוש לבעלי זרועות, והבטה בהפקר אינה קונה לשומר, ואפילו אם תאמר קונה, אין חוששים שלא ימסרנו לציבור יפה יפה.

א. פסק הרמב"ם (שקלים ה, ה-ו) כחכמים שאין שומעים למתנדב בחנם, משום בעלי זרוע. ואילו המאירי סתם שאמנם שומרי ספיחים נוטלים שכרם מתרומת הלשכה אבל אם רצה אחד להתנדב ולשמור בחנם בשביל הציבור – עושה, ואין חוששים שמא לא ימסרם לציבור יפה יפה. [נראה שלדעתו אף חכמים מודים לכך, רק בסתמא תקנו ליטול שכר כדי להפריש בעלי זרועות, אלא שאם מחל מחל].

ב. יש אומרים שאסור לשמור ממש, ואף אם שמר יתכן שנאסר הדבר לאכילה וממילא גם להקרבה, רק מודיעים לכל הבא ליטול שיחדום לעומר, ומעצמם הבריות גמנעים (עפ"י תוס' לעיל נח. תור"פ והדושי הר"ן כאן).

יש אומרים שאיסור 'משומר' מדרבנן, ולא גזרו בשל הקדש, וגם השימור עצמו לא נאסר אלא לצורך הדיוט (עתורא"ש).

רפה. א. אלו דברים התירו חכמים להוציאם לרשות הרבים? ומה הדין אם הזיקו?

ב. אבן שהזיקה או הזיקה בפשיעה בתוך תהליך הבנייה, מי חייב לשלם?

א. המוציא זבל לרשות הרבים (לפנותו לשדהו ולגינתו) – המוציא מוציא והמזבל מזבל (כלומר יהא מזומן ליקחנו לאלתר משם, שאסור להשהותו שם). ובברייתא שנו שבשעת הוצאת זבלים מוציא אדם זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים יום כדי שיהא נישוף ברגלי אדם ובהמה. ואם הזיק – חכמים מחייבים לשלם ורבי יהודה פוטר.

ואף שלא בשעת הוצאת זבלים, התירו לו על מנת לפנותו מיד, ואם הזיק – לרבי יהודה פטור (תוס' בפירוש האחד). ויש סוברים שאף לרבי יהודה חייב, ורק כשנתנו לו רשות לזמן מרובה פטר רבי יהודה מן התקנה (ערמב"ן וחדושי הר"ן).

ויש סוברים שאסור להוציא זבל כלל שלא בשעת הוצאת זבלים (ערמב"ן ור"ן בדעת רש"י. וכן נראה במאירי שפירש שמשנתנו חולקת עם הברייתא וסוברת שאין התר להוציא לשלשים יום. אך יתכן לומר שאין כאן מחלוקת והמשנה מדברת במוציא על מנת לזבל, ובוה צריך לפנות לאלתר, ואילו הברייתא במוציא כדי לשופו. וע' גם בתורי"ד).

אין שורים טיט ברשות הרבים ואין לובנים לבנים, אבל גובלים טיט (לתת מיד בבנין (רש"י). וי"ל אפילו בימות החמה מותר. כן צדד הרמ"ך), ולא לבנים.

הבונה ברשות הרבים, המביא אבנים מביא והבונה בונה – (מקבל מיד המביא ובונה מיד). ואם הזיק – משלם מה שהזיק. רשב"ג אומר: אף מתקן הוא את מלאכתו לפני שלשים יום. ומבואר בגמרא (כפרש"י ועוד) שלדבריו אם הזיק כל שלשים יום פטור מלשלם (כשיטת רבי יהודה הנ"ל). ואמרו שכן סובר גם רבי שמעון.

הלכה כחכמים שאעפ"י שברשות, אם הזיק – משלם (רמב"ם נזקי ממון יג, מאירי).

ב. שנו חכמים: החצב שמסר לסתת – הסתת חייב. הסתת שמסר לחמר – החמר חייב. החמר שמסר לכתף – הכתף חייב. הכתף שמסר לבנאי – הבנאי חייב. הבנאי שמסר לאדריכל (= אבי האומנין, המדקדק בהנחת האבן לצדדה על מושבה בשוה) – אדריכל חייב. ואם הניח אבן על הדימוס (= השורה) והזיקה (לאחר זמן) – כולם חייבים לשלם. והעמידו בקבלנות (שעל כולם מוטל שתהא מיושבת יפה וקיבלו אחריות הנוק יחד), אבל בשכירות – האחרון חייב.

א. אם נפלה כשעדיין מתעסק בה – הוא לבדו חייב (מאירי).

ב. נראה מדברי הראב"ד (ע' שיטמ"ק ומאירי) שאין כולם חייבים בקבלנות אלא כשכולם עזרוהו בהעלאת האבן, שמתוך שהיא כבדה כולם באים לסייע, ואעפ"כ כשכל אחד שכיר למלאכתו אלא שעזרוהו בהם – אינו חייב אלא האחרון.

דפים קיח – קיט

רפו. ירק שבין שתי גנות של שני אנשים זו למעלה מזו – למי הוא שייך?

ירק הגדל בין שתי גנות זו למעלה מזו (בזקיפת הקרקע); עיקרו של הירק, מה שבתוך האדמה – שייך לבעל השטח העליון שהרי הוא בתוך אדמתו.

גם השרשים שלמטה מתפיסת ידו של העליון שייכים לו לדברי הכל (עפ"י רמ"ך).

נופו של הירק – מחלוקת תנאים; לדברי רבי מאיר: הנוף של העליון, שמשם ירק זה חי ו'שדי נופו בתר עיקרו'. ולדברי רבי יהודה: של תחתון [שאינו סובר 'שדי נופו...'], הלכך הגדל בשל זה לזה ובשל זה לזה, השרשים שבאדמה של העליון והנוף שבאוויר של התחתון. וכן דעתו לענין מקח וממכר ואיסור ערלה שאין הנוף הולך אחר העיקר].

רבי שמעון אמר: כל מקום שהעליון יכול לפשוט ידיו וליטול, ללא שיאנס עצמו לפשוט ידו יותר מדאי (דבי רבי ינאי) – הרי הוא שלו, והשאר – לתחתון. וכן אמר אפרים ספרא בשם ריש לקיש: הלכה כרבי שמעון.